

Garderober.

Ved forsamlingsale, teatre og restauranter.

Af arkitekt, m.a.a., Erik Holst.

Betydningen af tilfredsstillende garderobeforhold behøver ingen kommentarer. Da problemet hidtil kun har været yderst sparsomt behandlet, er det her taget op til undersøgelse.

Hovedregler:

- **Centralisering eller decentralisering.**
- **Placering i planen.**

Garderobetyper:

- **Med selvbetjening uden skranke.**
- **Med personale med skranke.**
- **Med personale uden skranke.**

Dimensioner og kapacitet:

- **Skanke • Stativer • Publikumsareal.**

Lovbestemmelser og erfaring:

- **Eksempler • Konklusion.**

Hovedregler.

Garderobeanlæg bør indrettes som *gennemgangsgarderober* - publikums færdsel bør fortsætte i samme retning, således at modgående færdsel undgås. Kun ved så små anlæg, at der ikke kan blive tale om sammenstimlen, kan afviges fra reglen.

Garderober må dimensioneres efter, hvorledes tømningen foregår. En hurtig og bekvem tømning er vigtigere end f. eks. forrummets størrelse.

Er garderoberne tilstrækkeligt store og ordnede således, at udleveringen kan ske hurtigt, behøver trængsel ikke at opstå i forrum eller andre publikumsarealer, og disse kan derved reduceres.

Hvis garderoberne underdimensioneres, medfører det en langsom tømning, sammenstimlen og unødigt slid på tøjet.

Centralisering eller decentralisering.

Om centraliserede garderober er at foretrække for decentraliserede afhænger af forholdene.

Det gælder om, at betjeningens arbejdskraft udnyttes. Underudnyttede afdelinger bør ikke forekomme.

Et *centraliseret* garderobeanlæg giver størst udnyttelse af personalets arbejdskraft, navnlig ved ringe publikumsbesøg.

»Af en lille mands dagbog«.

Tegning af Jensenius i Berlingske Tidende.

Et *decentraliseret* anlæg spreder sammenstimlingen, men kan gøre det vanskeligere for publikum at finde garderoberne.

Placering i planen.

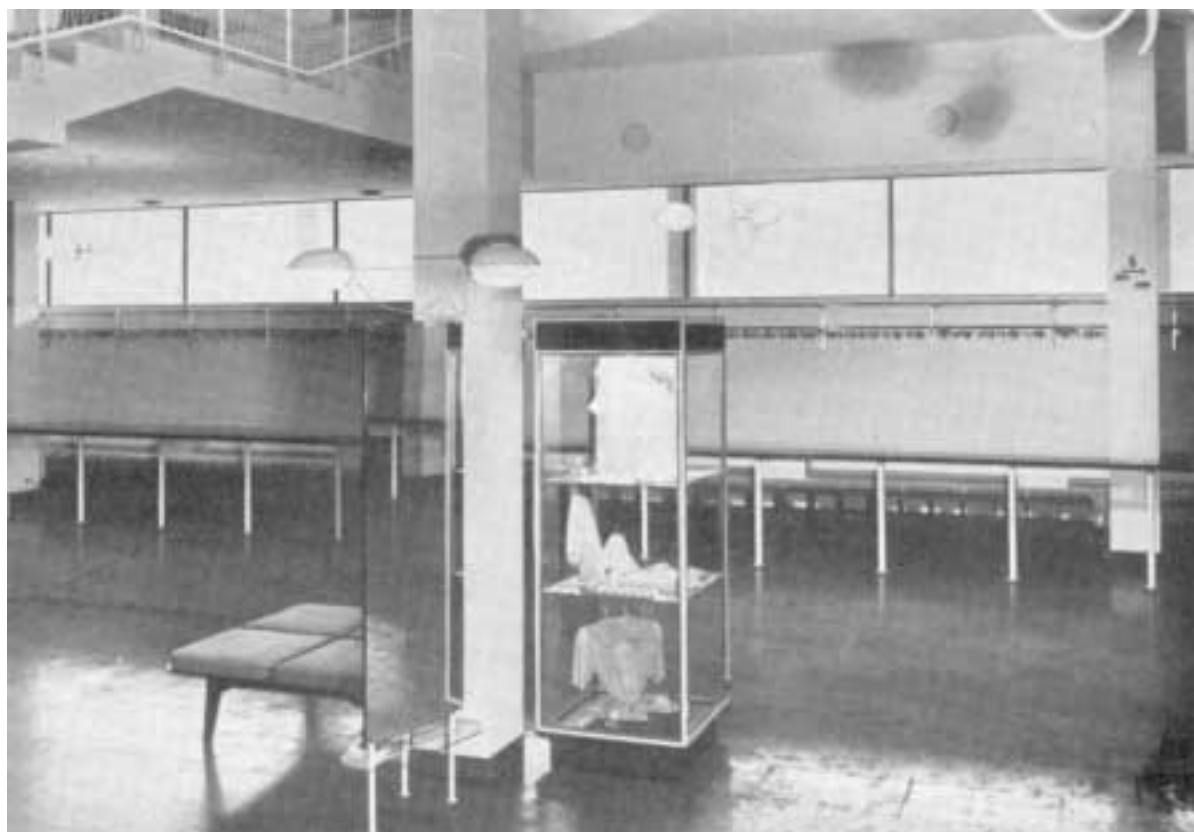
Garderober placeres bedst på publikums vej fra indgang til sal. Når blot strømmen glider jævnt, kan publikum godt føres en omvej.

Garderobearealerne kan f.eks. placeres:

- 1) Som *en del af forrummet*, (Stadsteatret i Malmø, Det kgl. Teaters nye scene), men forrummet må da være dimensioneret herefter.
- 2) Som *langsgående arealer* på den ene eller på begge sider af adgangsvejene, (K. B. Hallen, Radiohusets koncertsal).
- 3) Som *garderobe-øer*, hvor publikum naturligt glider forbi skranken (Palladium, København), eller - ved ubevogtede garderober - igennem garderobearealet.
- 4) *Ikælderen* – af økonomiske grunde, (Borgernes Hus, Haandværkerforeningen og Ingeniørforeningen, alle i København).

Fig. 1. Forrum til Det kgl. Teaters nye scene. Arkitekt m.a.a., Holger Jacobsen.

Fig. 2. Forrum til Stadsteatret i Malmö. Arkitekter S. Lewerentz, E. Lallerstedt og D. Halldén.

Fig. 3. Foyer i Radiohusets koncertsal i København. Arkitekt, m.a.a., Vilh. Lauritzen.

Fig. 4. Foyer i Palladium i København. Arkitekt, m.a.a., Ernst Kühn.

Garderobetyper.

Garderobesystemer anvendes dels som garderobesystemer med pludselig tømning (forsamlingsale, teatre, koncertsale m. v.) og dels med ind- og udlevering fordelt over et længere tidsrum (restauranter, selskabslokaler m. v.).

Garderobetyperne opdeles i:

- I. Garderobesystemer med *selvbetjening* (uden skranke).
- II. Garderobesystemer med *personale*:
  - a) med skranke,
  - b) uden skranke.

I. Garderobesystemer med selvbetjening.

(Uden skranke).

I mindre forsamlingslokaler - foredrags- og forelæsningslokaler - er garderobesystemerne ofte ordnet således, at publikum selv betjener garderoben.

Garderobe kan indrettes:

- 1) *Direkte på adgangsvejens væg* (som i skoler). Der kræves, at gangen har tilstrækkelig bredde.
- 2) *I nicher på den ene eller begge sider*. For at undgå sammenstødet må nicherne ikke være for dybe eller for smalle.
- 3) Med tværstillede garderobesystemer *midt i garderobearealet*, således at de vender gavlene mod ganglinjerne.

II. Garderobesystemer med personale.

a) *Med skranke*.

Ved større lokaler er det nødvendigt, at garderoben er bevogtet. Ind- og udlevering sker over en skranke. Indlevering giver sjældent anledning til sammenstødet, men udlevering gør det ofte, f. eks. efter forestillinger o. l.

For at opnå en hurtig tømning er det forsøgt at henvide pladser i salen nærmest udgangen til den del af garderoben, der ligger nærmest udgangen til det fri. Det er gennemført i Stadsteatret i Malmø ved nummerering af samtlige garderobe-kroge. Men garderobesystemerne er her så rummelige og skranken så lang, at det ikke anvendes i praksis. Det er dog meget almindeligt at opdele sal og garderobe i sektioner med tilsvarende bogstav-betegnelse (f. eks. i de fleste teatre i København).

En garderobedame ved garderobesystemer med pludselig tømning kan betjene 65 til 80 personer og ved garderobesystemer med successiv tømning betydeligt flere. Det kan nævnes, at tallet i National-Scala på 1. sal er 150

og i stueetagen 260 personer.

b) *Uden skranke*.

Bevogtede garderobesystemer uden skranke kan anvendes ved garderobesystemer med successiv tømning,

(Wivex). De kræver mindre gulvplads, men mere betjening, idet personalet da sikkert må svare til kravet ved garderobesystemer med pludselig tømning.

Dimensioner og kapacitet.

Garderobeskranke.

Længden af skranken er af afgørende betydning for den hurtige aflevering. Jo længere skranke og jo kortere garderobesystemer, jo kortere tømningstid, alt under forudsætning af, at publikum kan komme væk med tøjet og har plads til at tage det på.

Bredden af skranken er normalt 35 cm.

Højden bør være 90 cm.

Skranken må være lukket mod publikum, men indvendig med hylde til opbevaring af galoscher, mapper m.v.

Gangen mellem skranken og stativerne bør ikke være under 85 cm.

Det må frarådes, at garderobesystemer med skranke omslutter publikum i U- eller L-form, da publikum her ved spærres inde.

Garderobesystemer.

Garderobesystemer kan udstyres på forskellig måde.

De kan være med eller uden hattehylde, eventuelt med 2 hattehylder.

Da hatte kræver bredere plads end frakker, vil 2 hylder som regel være det rigtigste.

Man kan anvende enkelte kroge i ca. 18 cm afstand eller dobbelte kroge i ca. 36 cm afstand. Forskyder man krogene i højden, kan afstanden reduceres til 12 cm.

Bredden af dobbeltsidige garderobesystemer er som regel 30 cm.

Garderobesystemernes øverste hattehylde eller krog bør ikke være over 185 cm, da man ellers ikke kan nå derop.

Man kan benytte kroge eller bøjler.

Bøjler er bedst for tøjet, men tager mere plads og giver langsommere ekspedition.

Man kan bruge faste numre eller et billetsystem.

Faste numre er hurtigere at betjene, men giver ikke samme kontrol med antallet af ekspeditioner.

Fig. 5. Foyer i Göteborgs konserthus. Arkitekt Niels Einar Eriksson.

Fig. 6. Forrum til restaurant Wivex, København. Arkitekt, m.a.a., Ernst Kühn.

Selvbetjeningsgarderober.

Selvbetjeningsgarderober kræver flere garderobestativer end personalegarderober, da publikum selv ikke udnytter garderoben så effektivt, som garderobepersonalet gør.

Der kan med enkelte kroge maximalt regnes med 6 personer pr. løbende m ensidigt garderobestativ.

Der kan mellem stativerne ikke være mindre end 1 m frit, d. v. s. ca. 1,30 m fra midte til midte.

Dette giver 9 personer pr. m² eller ca. 0,1 m² netto garderobeareal pr. gæst.

Hvis man kan lære folk at udnytte garderoben mere effektivt eller - hvis man placerer krogene forskudt i 2 højder - kan udnyttelsen forøges.

Personalegarderober.

Når garderoben udnyttes effektivt af personalet, kan der regnes med betydeligt flere personer pr. m garderobestativ end ved selvbetjening.

Ved garderober med *pludselig tømning* kan man regne med 10 personer pr. løbende m ensidigt garderobestativ og noget mere ved lokaler, hvor gæsterne kommer og går i smågrupper.

Garderobestativernes frie mellemrum kan variere noget efter garderobens dybde. Ved tværstillede, faste stativer bør afstanden ikke være under 1 m ved en dybde på 2,30 m. Med 30 cm stativbredde giver dette 35 personer pr. løbende meter skranke og 0,1 m² netto garderobeareal pr. gæst.

Disse tal giver med et publikumsareal på 0,17 m² pr. person en erfaringsmæssig tømningstid på 7 minutter fra den første til den sidste udlevering.

Ved garderober med *successiv tømning* kan stativerne placeres med mindre mellemrum, helt ned til 0,8 m. Det må da tilrådes at gøre stativerne kortere, ikke over 2 m, og drejelige over en mindre vinkel. De må ikke støde mod nabostativerne.

Iøvrigt kan stativerne gøres længere end 2,30 m, således at nettoarealet pr. gæst kan nedbringes til minimum ca. 0,05 m eller 160 personer pr. løbende meter skranke, (National-Scala i stueetagen).

Publikumsareal.

Publikumsarealets størrelse er ikke lovbestemt. For at opnå ideelle forhold må det ved garderober med pludselig tømning anbefales, at der afsættes 0,25 m² pr. person.

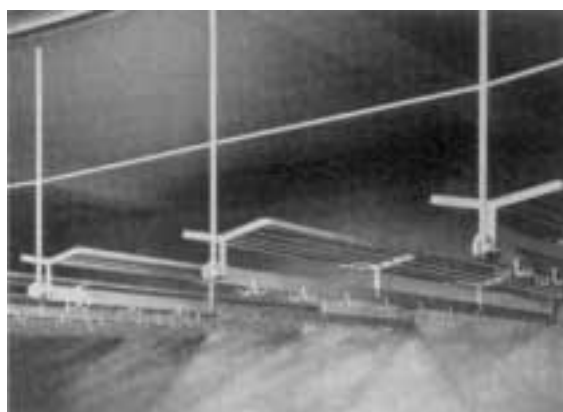

Fig. 7. Garderobestativer ophængt i loft. Islev Bio.

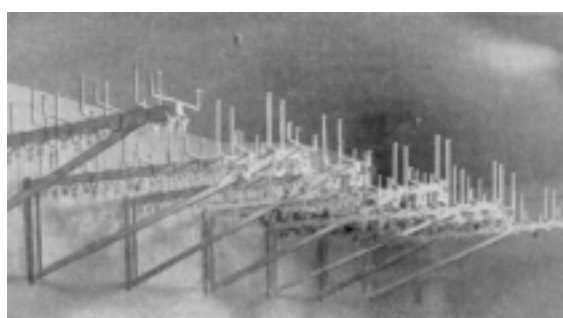

Fig. 8. Langarmede svingbare garderobestativer. Bypark Restauranten, Glostrup.

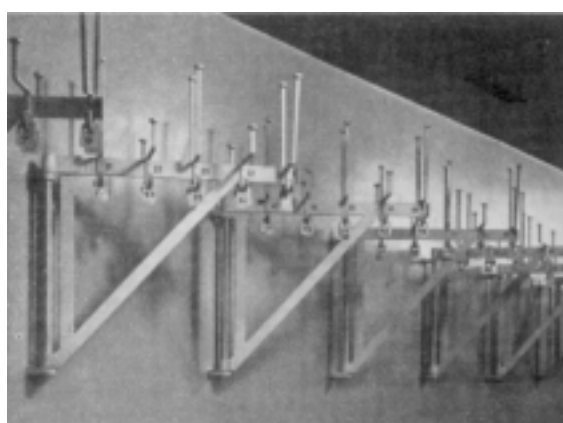

Fig. 9. Kortarmede svingbare garderobestativer. Dagmar Biografen, København.

Har hver garderobe sin egen udgang, kan der spares noget gangareal.

Det kan oplyses, at der ved Radiohusets koncertsal er ca. 0,25 m², ved Det kgl. Teaters nye scene 0,18 m².

Der må i planen - uden for ganglinjen - også afsættes plads til spejle og bænke m.v.

Lovbestemmelser og erfaringer.

Lovbestemmelserne her i landet stiller ikke særlige krav til garderobernes størrelse og indretning.

Det er overladt til den enkelte at afgøre, hvad man under hensyn til lokalernes benyttelse vil ofre på denne publikum-service. Man bør dog forvente, at brandvæsenet i hvert enkelt tilfælde vil stille krav om nødudgange og eventuelt vil kræve garderobeskranker, hvor vejen gennem garderober er medregnet i det krævede udgangsareal.

Når der stilles erfaringsmæssige krav til garderoberne, og i udlandet desuden lovmæssige, giver dette sig væsentligst udtryk i garderobeskrankens længde i forhold til personantal. Som eksempel kan nævnes:

Tyskland:

Love:

Alm. teater ..... max. 20 pers. /1 m skranke

Serverings-teater ..... ” 15 ” /1 ” ”

Neufert:

Restaurant m. v. .... 100 ” 1 ” ”

Sale med varierende

udnyttelse ..... 33 ” 1 ” ”

Festsale ..... 25 ” 1 ” ”

Diplomingeniør

K. W. Just's doktoraf-handling: Restaurant .. 140 ” 1 ” ”

Norge:

H. E. Namtved "Byggebogen" ..... 20 ” 1 ” ”

Sverige:

"Förslag till teaterstadga" ..... 12 ” 1 ” ”

I det svenske "Förslag till teaterstadga 1919" foreslås den lovmæssige udgangs-bredde gennem garderoberum forøget med 1/3 ved ensidige garderober og med 2/3 ved garderober på begge sider af udgangsvejen. Reglen er noget problematisk, idet gardobernes dybde og den deraf følgende sammenstimlen må være medbestemmende.

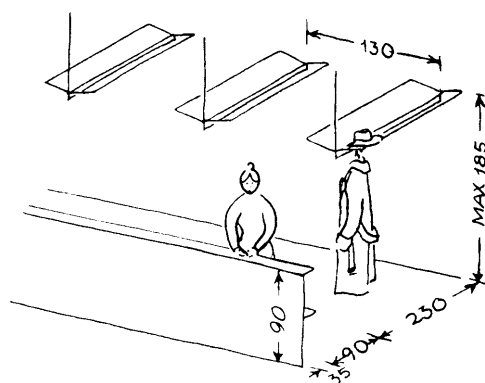

Fig. 10. Målskitse af garderobe med personale.

Eksempler.

Til sammenligning kan gives følgende oplysning:

Garderobe i Radiohusets koncertsal:

ca. 25 pers. /1 m skranke
(0,25 m² publikumsareal pr. pers.).

Garderobe i Det kgl. Teaters nye scene:

ca. 28 pers. /1 m skranke
(0,18 m² publikumsareal pr. pers.).

Garderobe i K.B. Hallen ved koncert:

79 pers. /1 m skranke
(0,05 m² publikumsareal pr. pers.).

Garderobe i K.B. Hallen v. sportsopvisning:

64 pers. /1 m skranke
(0,06 m² publikumsareal pr. pers.).

Garderobe i Stadsteatret i Malmø:

13 pers. /1 m skranke.

Konklusion.

Garderober med *pludselig tømning* stiller de største krav, og der kan for en sådan større garderobe opstilles følgende omtrentlige idealtal:

Garderobeareal inklusiv skranke

pr. gæst ..... 0,10–0,15 m²

Publikumsareal pr. gæst ..... 0,20–0,25 m²

Antal gæster pr. 1 m skranke ..... 25–30 pers.

Antal gæster pr. garderobedame ..... 65–80 ” .

Ved garderober med *successiv tømning* kan kravene efter forholdene bringes ned til det halve.

Erik Holst.